

ŠV. TOMAS AKVINIETIS
St. Thomas Aquinas

*TEOLOGIJOS SUMA. I D.
TRAKTATAS APIE VIENĄ DIEVĄ
19 KLAUSIMAS: APIE DIEVO VALIĄ.
1–6 ARTIKULAI*

*Summa Theologica. Pt. I. Treatise On the One God
Question 19: On God's Will. Articles 1–6*

19 KLAUSIMAS

APIE DIEVO VALIĄ SUSKIRSTYTAS Į DVYLIKA ARTIKULŲ

ĮVADAS

Apsvarsčius tuos dalykus, kurie dieviškajam žinojimui priklauso, privalu ap-
svarstyti tuos, kurie priklauso dieviškajai valiai: pirmiausia pačią Dievo valią; toliau
tuos dalykus, kurie priklauso tik Jo valiai (kl. 20); pagaliau tuos, kurie priklauso ir
protui, ir valiai (kl. 22).

Apie pačią valią klausiama dvylikos dalykų:

Pirmas: ar Dievas turi valią?

Antras: ar Dievo geidžia ko nors kito, išskyrus Dievą?

Trečias: ar tai, ko Dievo geidžia, būtinai geidžia?

Ketvirtas: ar Dievo valia yra daiktų priežastis?

Penktas: ar Dievo valiai priskirtina kuri nors priežastis?

Šeštas: ar Dievo valia visada išsipildo?

Septintas: ar Dievo valia kaiti?

Aštuntas: ar Dievo valia norimus dalykus daro būtinus?

Devintas: ar Dievo valioje yra blogis?

Dešimtas: ar Dievas turi valios laisvę?

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, Dievas, valia, Aristotelis, Platonas, judėjimas, geismas, daiktas.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, God, will, Aristotle, Plato, motion, desire, thing.

Vienuoliktas: ar Dievo valia išreiškiama skirtingais ženklais?

Dvyliktas: ar dieviškajai valiai teisingai priskiriami penki ženklais?

PIRMASIS ARTIKULAS

AR DIEVAS TURI VALIĄ?

Į PIRMAJĮ KLAUSIMĄ ATSAKOMA ŠITAIP. Atrodo, kad Dievas valios neturi.

1. Juk valios objektas yra tikslas ir gėris. Bet nedera Dievui priskirti kokį nors tikslą. Vadinasi, Dievas neturi valios.
2. Be to, valia yra tam tikras geismas. Bet kadangi geidžiama to, ko stokojama, ir tai rodo tam tikrą Dievui nederantį netobulumą, tai Dievas valios neturi.
3. Be to, pasak Filosofo traktato *Apie sielą* trečiosios knygos, valia yra judantis judintojas (Aristotelis 1990: 400 [433b, 15–20]. Tačiau Dievas yra pirmasis nejudantis judintojas, kaip tai įrodyta *Fizikos* aštuntoje knygoje (Aristotle 1941 a: 363 [254b7]. Vadinasi, Dievas neturi valios.

BET PRIEŠINGAI Laiške romiečiams Apaštalas teigia: „kad galėtumėte suvokti Dievo valią“ (Rom 12, 2).

ATSAKAU: Dievas turi protą, todėl turi ir valią, nes valia kyla iš protavimo. Mat kaip gamtos daiktas aktualiai esti savo pavidalu (*forma*), taip mąstantis protas aktualiai esti minties pavidalu. Bet kiekvienas daiktas su savo prigimtinio pavidalu turi tokį santykį, kad kai jo stokoja, tai jo geidžia, o kai jį turi, tai jame ilsisi. Toks pats yra daikto santykis su bet kuriuo prigimtinio jo tobulumu, kuris yra jo prigimties gėris. Toks pažinimo stokojančių daiktų santykis su gėriu vadinamas prigimtu geismu. Todėl ir protinga prigimtis su mąstomu gėriu turi tokį pat santykį, t. y. kai tą gėrį turi, jame ilsisi, o kai neturi, jo geidžia. Bet tiek poilsis, tiek geismas priklauso valiai. Todėl kiekvienas, turintis protą turi valią taip, kaip kiekvienas, turintis jusles turi gyvūnišką geismą. Tad būtina, kad Dievas turėtų valią, nes turi protą. Ir kadangi Jo protavimas yra Jo esatis, tai lygiai taip yra ir Jo valia.

Todėl Į PIRMAJĮ argumentą reikia atsakyti, kad, nors niekas, išskyrus Dievą, nėra Dievo tikslas, tačiau Jis pats yra tikslas visų daiktų, kurie iš Jo atsiranda. Ir taip yra dėl Jo esmės, nes savo esme Jis yra gėris, kaip jau buvo parodyta (kl. 6, a. 3): juk tikslas turi gėrio prigimtį.

Į ANTRAJĮ atsakytina, kad mūsų valia priklauso geismingajai sielos daliai, kuri, nors pavadinta žodžio „geisti“ vediniu, ne tik geidžia to, ko neturi, bet ir myli tai, ką turi, ir juo džiaugiasi. Kaip tik taip valia priskiriama Dievui, kuris, kaip jau minėta, visada kaip savo objektą turi nuo Jo esmės neatskiriamą gėrį.

Į TREČIAJĮ atsakytina, jog būtina, kad valią, kurios svarbiausias objektas yra anapus valios esantis gėris, kas nors judintų. Tačiau dieviškosios valios objektu yra Jo paties gėris, kuris yra Jo esmė. Ir kadangi Dievo valia yra Jo esmė, tai jos niekas kitas nejudina, o tik ji pati save judina taip, kaip sakoma, kad mąstymas ir geismas yra judėjimas. Taip Platonas sakė, kad pirmais judintojas pats save judina (Platonas 1996: 40–41 [245d,e]).

ANTRASIS ARTIKULAS

AR DIEVAS GEIDŽIA KO NORS KITKO, IŠSKYRUS DIEVĄ?

Į ANTRAJĮ KLAUSIMĄ ATSAKOMA ŠITAIP. Atrodo, kad Dievas negeidžia nieko kitko, išskyrus Dievą.

1. Juk valingai siekti (*velle*) to, kas dieviška, priklauso Jo esaičiai (*esse*). Bet Dievas nėra kas nors kitas, o tik Jis pats (*non est aliud a se*). Vadinasi, Jis geidžia (*vult*) tik savęs.
2. Be to, pasak traktato *Apie sielą* trečiosios knygos (Aristotelis 1990: 400 [433b, 16], valios objektas judina valią, kaip geismo objektas geismą. Tad jeigu Dievas geidžia (*Deus velit*) ko nors kito, o ne savęs, tai Jo valią judina kas nors kitas, o tai – neįmanoma.
3. Be to, kiekvienai valiai pakanka to, ko ji siekia, ir jai nieko kito nereikia. Bet Dievui pakanka Jo gerumo ir Jo valia juo pasitenkina. Todėl Dievas savo valia nesiekia nieko kito, išskyrus savęs.
4. Be to, valios aktų yra tiek, kiek yra jos objektų. Tad jeigu Dievas geidžia savęs ir ko nors kito, tai būtina daryti išvadą, kad Jo valios veikimas yra daugiariopas, tad daugiariopa yra ir Jo esatis, kuri yra jo valia. Bet tai neįmanoma. Vadinasi, Dievas negeidžia nieko, išskyrus save.

BET PRIEŠINGAI teigia Apaštalas Pirmajame Laiške Tesalonikiečiams: *Tokia gi Dievo valia – jūsų šventėjimas* (1 Tes 4, 3).

ATSAKAU, kad iš to, kas jau pasakyta, akivaizdu, jog Dievas geidžia ne tik savęs, bet ir kitko (a. 1). Mat gamtos daiktas linkęs ne tik į savo paties gerį taip, kad jo geidžia, jeigu stokoja, arba jame ilsisi, jeigu turi, bet ir linkęs savąjį gerį skleisti kitiems, kiek tai įmanoma. Todėl matome, kad visi tobuli ir aktyvūs veiksniai, kiek jie yra tobuli ir aktyvūs, skleidžia savo panašumą. Tad ir valiai būdinga kitiems skleisti (kiek tai įmanoma) tą gerį, kurį ji turi. Ir tai labiausiai būdinga dieviškai valiai, iš kurios per tam tikrą panašumą visi tobulumai kyla. Tad jeigu gamtos daiktai tiek, kiek jie yra tobuli, savo gerį kitiems skleidžia, tai šitai dar labiau būdinga dieviškai valiai, kad savo gerį per tam tikrą panašumą kitiems skleistų, kiek tai įmanoma. Vadinasi, ji geidžia ir savo esaties, ir kitko. Bet savęs geidžia kaip kitko, o kitko – kaip priemonės (*ad finem*) tiek, kiek kitiems dera dieviškajame gerume dalyvauti.

Todėl Į PIRMAJĮ argumentą reikia atsakyti, kad nors dieviškoji valia (*divinum velle*) iš tiesų yra Dievo esatis (*esse*), tačiau skirtinga supratimo bei išraiškos prasme, kaip tai matyti iš to, kas jau buvo pasakyta (kl. 13, a. 4). Mat pasakymas „Dievo esatis“ neišreiškia santykio su kuo nors kitu (*habitudo ad aliquid*), kaip tai daro pasakymas „Dievas geidžia“ (*Deum velle*). Tad nors Jis nėra kas nors kitas, o tik Jis pats (*non sit aliquid aliud a se*), tačiau geidžia (*vult*) ir kitko.

Į ANTRAJĮ atsakytina, kad kai savo valia siekiame tikslo siekimo priemonių tik dėl paties tikslo, visa judėjimo priežastis yra tikslas, ir būtent jis judina valią. Aiškiausiai tai matoma, kai ko nors siekiame tik dėl tikslo. Juk tas, kuris valingai siekia išgerti kartaus vaisto, savo valia nesiekia nieko kito, išskyrus sveikatą, kuri šiuo atveju yra vienintelė valios judėjimo priežastis. Kitaip yra tuo atveju, kai saldus

vaistas geriamas ne tik dėl sveikatos, bet ir dėl jo skonio. Tad kai Dievas savo valia siekia ko nors nei Jis pats tik dėl tikslo, kuris, kaip jau minėta, yra Jo paties gerumas, nereiškia, kad Jo valią judina ne Jo gerumas, o kas nors kitas. Taigi, kaip Jis supranta kitus, suprasdamas savąją esmę, taip, geisdamas kitų dalykų, geidžia savo gerumo.

Į TREČIAJĮ atsakytina, jog iš to, kad dieviškajai valiai pakanka jos gerumo, nereikia daryti išvados, kad ji nieko kito nenori, verčiau reikia daryti išvadą, jog ko nors kito nori tik dėl savo gerumo. Taip dieviškasis protas, nors jis yra tobulas dėl to, kad dieviškąją esmę pažįsta, tačiau joje ir kitus dalykus pažįsta.

Į KETVIRTAJĮ atsakytina: Kaip dieviškasis pažinimas yra vienas, nes viską mato tik viename, taip dieviškoji valia yra viena ir paprasta, nes geidžia daugio per vienį, kuris yra jos gerumas.

TREČIASIS ARTIKULAS

AR TAI, KO DIEVAS GEIDŽIA, BŪTINAI GEIDŽIA?

Į TREČIAJĮ KLAUSIMĄ ATSAKOMA ŠITAIP. Atrodo, jog visa, ko Dievas geidžia, būtinai geidžia.

1. Juk visa, kas amžina, yra būtina. O visa, ko Dievas geidžia, nuo amžinybės geidžia, antraip Jo valia būtų kintanti. Vadinasi, visa, ko Dievas geidžia, būtinai geidžia.
2. Be to, Dievas kitko geidžia, nes geidžia savojo gerumo. Bet Dievas savojo gerumo būtinai geidžia. Vadinasi, ir kitko būtinai geidžia.
3. Be to, Dievo prigimtyje viskas būtina, nes Dievas savaime yra būtinoji esatis (*per se necesse esse*) ir visų būtinybių pradas, kaip tai jau buvo parodyta (kl. 2, a. 3). Tačiau Jam iš prigimties būdinga geisti to, ko geidžia, nes Dieve negali būti nieko, kas Jo prigimčiai būtų priešinga, kaip apie tai rašoma *Metafizikos* penktoje knygoje (Aristotle 1941 b: 757 [1015b15]). Vadinasi, visa, ko Jis geidžia, būtinai geidžia.
4. Be to, tai, kas nėra būtina, ir tai, kas gali nebūti, yra lygiaverčiai. Tad jeigu Dievui nebūtina geisti to, ko geidžia, tai Jis gali to negeisti ir gali geisti to, ko negeidžia. Vadinasi, minimiems dalykams dieviškoji valia yra atsitiktinė ir netobula, nes visa, kas atsitiktina, yra netobula ir kintama.
5. Be to, tas, kuriam nesvarbus nei tas, nei kitas padarinys, neveikia, nebent kas nors jį paskatintų siekti vieno iš jų, kaip apie tai rašo Komentatorius *Fizikos* antroje knygoje. Tad jeigu nėra vienas padarinys Dievo valiai nebūtų svarbus, tai reikėtų daryti išvadą, jog kažkas kitas ją skatina veikti. Vadinasi, ji turi tam tikrą, už save pirmesnę priežastį.
6. Be to, tai, ką Dievas žino, būtinai žino. Bet kaip dieviškasis žinojimas yra Dievo esmė, taip yra ir Jo valia. Todėl Dievas visko būtinai geidžia (*ex necessitate vult*).

BET PRIEŠINGAI Pirmajame laiške efeziečiams Apaštalas rašo: „kuris visa veikia pagal savo valios nutarimą“ (Ef 1, 11). Tačiau to, ką darome pagal valios nutarimą, nebūtinai geidžiame (*volumus*). Vadinasi, ne visa, ko Dievas geidžia (*vult*), būtinai geidžia.

ATSAKAU, kad yra du būdai pasakyti, jog kas nors būtina yra, būtent, absoliučiai ir remiantis prielaida. Apie absoliutų būtinumą sprendžiama pagal teiginio terminų santykius. Pavyzdžiui, kai predikatas priklauso subjekto apibrėžimui taip, kaip absoliučiai būtina žmogui būti gyvūnu. Arba kai subjektas yra būtina predikato dalis taip, kaip skaičius privalo būti lyginis arba nelyginis. Bet nėra absoliučiai būtina, kad Sokratas sėdėtų. Apskritai sėdėti jam nėra būtina, tačiau padarius prielaidą, kad jis dabar sėdi, sėdėti jam būtina, kol sėdi. O dėl tų dalykų, kurių dieviškoji valia geidžia, reikia turėti omenyje, kad tam tikrų dalykų Dievui geisti yra absoliučiai būtina, bet ne apskritai visų. Mat dieviškoji valia būtinybės santykį turi su savo gerumu, kuris yra jos tiesioginis objektas. Todėl savo esaties gerumo Dievas būtina geidžia taip, kaip mūsų valia būtina geidžia laimės. Kaip ir kiekviena kita galia turi būtinybės santykį su savo tiesioginiu ir svarbiausiu objektu: pavyzdžiui, rega su spalva, nes dėl savo prigimties ją atpažįsta, taip Dievas ko nors kito nei Jis pats geidžia kaip savo gerumo siekimo priemonės. Bet, geisdami tikslo, nebūtinai geidžiame to, kas yra tikslo siekimo priemonė, nebent ji būtų ta priemonė, kurios stokojant, tikslo neįmanoma pasiekti: pavyzdžiui, geidžiame maisto, norėdami išsaugoti gyvybę, arba laivo, norėdami perplaukti jūrą. Tačiau tų priemonių, kurių stokojant, tikslą galima pasiekti, nebūtinai geidžiame: pavyzdžiui, norint keliauti arklys nėra būtinas, nes galime eiti pėsti; taip pat ir kitais panašiais atvejais. Kadangi Dievo gerumas yra tobulas ir gali būti pats vienas, nes jokio tobulumo kiti dalykai Jam neprideda, tai reikia daryti išvadą, kad geisti ko nors kito Jam nėra absoliučiai būtina. Tačiau būtina, remiantis prielaida, kad, kai Jis geidžia (*velit*), negali negeisti, nes Jo valia negali kisti.

Todėl Į PIRMAJĮ argumentą reikia atsakyti, jog iš to, kad Dievas ko nors amžinai geidžia, nedera daryti išvados, kad būtina to geidžia, nebent remiantis prielaida, kad geidžia.

Į ANTRAJĮ atsakytina, kad Dievas savo gerumo būtina geidžia, tačiau nebūtinai geidžia to, ko geidžia dėl savo gerumo, nes Jo gerumas gali egzistuoti savaime.

Į TREČIAJĮ atsakytina, kad Dievui nėra prigimta geisti ko nors kito, ko nebūtinai geidžia. Tačiau nėra ir neprigimta, arba prigimčiai priešinga, bet yra savanoriška.

Į KETVIRTAJĮ atsakytina, jog kartais kuri nors būtina priežastis neturi būtinybės santykio su kuriuo nors padariniu. Taip kartais nutinka dėl padarinio netobulumo, o ne dėl priežasties netobulumo. Taip saulės galia neturi būtinybės santykio su tuo, kas dėl jos poveikio atsiranda ne dėl saulės galios netobulumo, o dėl to, kas atsitiktinai atsiranda iš kitos priežasties kylančio padarinio netobulumo. Taip pat nebūtinai Dievas geidžia to, ko geidžia ne dėl dieviškosios valios netobulumo, o dėl geidžiamo objekto prigimčiai būdingo netobulumo, būtent tokio, kad, tam objektui nesant, Dievo gerumas gali būti tobulas. Toks netobulumas būdingas visiems sukurtiems gėriams.

Į PENKTAJĮ atsakytina, kad pačios savaime atsitiktinės priežasties veikimą link padarinio lemia koks nors išorinis veiksnys. Bet pačios savaime būtinos dieviškosios valios veikimą link padarinio, su kuriuo būtinybės santykio ji neturi, ji pati lemia.

Į ŠEŠTAJĮ atsakytina, kad kaip dieviškoji esatis pati savaime yra būtina, taip ir dieviškoji valia bei dieviškasis žinojimas, tačiau dieviškasis žinojimas su žinomuoju turi būtinybės santykį, o dieviškoji valia tokio santykio su geidžiamuoju neturi. Taip yra todėl, kad žinojimas su daiktu susijęs taip, kaip su tuo, kas yra žinančiajame, o valia su daiktu yra susijusi taip, kaip su savarankiškai esančiu. Kadangi visi daiktai būtiną esatį turi tiek, kiek priklauso Dievui, o ne tiek, kiek esti savarankiškai, tai absoliučią būtinybę jie turi ne taip, tarsi patys savaime būtų būtini. Todėl visa, ką Dievas žino, būtinai žino, tačiau ne visko, ko geidžia (*vult*), būtinai geidžia.

KETVIRTASIS ARTIKULAS

AR DIEVO VALIA YRA DAIKTŲ PRIEŽASTIS?

Į KETVIRAJĮ KLAUSIMĄ ATSAKOMA ŠITAIP. Atrodo, kad Dievo valia nėra daiktų priežastis.

1. Juk Dionisijas traktato *Apie Dievo vardus* ketvirtame skyriuje rašo: „Kaip mūsų saulė nesvarstydama ir nesirinkdama, bet pačia savąja esatimi apšviečia viską, kas jos šviesoje gali dalyvauti, taip ir dieviškasis gerumas savąja esatimi visiems egzistuojantiems skleidžia savojo gerumo spindulius“ (Dionysius 1897: 29 [Caput IV, Section I]). Bet visi tie, kurie veikia valia, veikia svarstydami ir pasirinkdami. Vadinasi, Dievas valia neveikia. Todėl Dievo valia nėra daiktų priežastis.
2. Be to, savo esme esantis kiekvienoje tvarkoje yra pirmas taip, kaip ugnis savo esme yra pirma degių daiktų tvarkoje, o Dievas yra pirmasis veikiantysis. Vadinasi, Jis veikia savąja esme, kuri yra Jo prigimtis. Taigi veikia savąja prigimtimi, o ne valia. Tai reiškia, kad dieviškoji valia nėra daiktų priežastis.
3. Be to, kiekvienas esantis ko nors kito priežastimi tuo, kad yra toks, yra priežastis prigimtimi, o ne valia: juk ugnis yra šildymo priežastis tuo, kad yra karšta, statybininkas yra namo priežastis tuo, kad geidžia (*vult*) jį statyti. Bet Augustinas traktato *Apie krikščionių mokslą* pirmojoje knygoje rašo: „Mes esame, nes jis yra geras“ (Augustinas 2013: 70/XXXI). Vadinasi, Dievas savąja prigimtimi, o ne valia yra daiktų priežastis.
4. Be to, vienam daiktui yra viena priežastis. Bet, kaip jau minėta, sukurtų daiktų priežastis yra Dievo žinojimas. Todėl nedera manyti, kad Dievo valia yra daiktų priežastis.

BET PRIEŠINGAI teigiama Išminties knygoje: „Kaip būtų galėjęs kas nors išsilaikyti, jeigu tu nenorėtumei?“ (Išm 11, 25).

ATSAKAU: būtina, kad Dievo valia būtų daiktų priežastis ir kad Dievas veiktų valia, o ne prigimtinė būtinybe, kaip kai kuriems atrodo. Tuo įsitikinti galima trimis būdais. Pirmas būdas – atsižvelgiant į veikiančiųjų priežasčių tvarką, nes kai tikslas siekia ir protas, ir prigimtis, būtina, kaip tai įrodyta *Fizikos* antroje knygoje (Aristotle 1941 a: 249 [198b10]), kad koks nors aukštesnis protas prigimtimi veikiančiajam iš anksto nurodytą tikslą ir priemones, būtinas tikslui pasiekti taip, kaip šaulys strėlei

iš anksto nurodo taikinį ir būdą jį pasiekti. Todėl protu ir valia veikiantis veiksnys privalo būti pirmesnis už prigimtini veikiantį. O kadangi veikiančiųjų priešasčių tvarkoje pirmasis yra Dievas, būtina, kad pirmasis veiksnys veiktų protu ir valia.

Antras būdas – atsižvelgiant į veikiančiojo prigimtį, kuri lemia, kad jis daro tam tikrą padarinį, nes prigimtis veikia vienu ir tuo pačiu būdu, nebent jai kas nors trukdytų. Todėl tas, kuris yra toks, veikia taip ir tik taip tol, kol yra toks, nes kiekvienas prigimtini veikiantis, turi apribotą esatį (*esse determinatum*). Kadangi dieviškoji esatis nėra apribota ir savyje turi visą esaties tobulumą, tai ji negali veikti prigimtinio būtinumu, nebent tik kaip priešastis ko nors neriboto ir begalinio esatyje, bet, kaip jau buvo parodyta (kl. 7, a. 2), tai neįmanoma. Todėl ji veikia ne prigimties būtinybe, o jos valios ir proto sprendimu riboti esiniai atsiranda iš jos neribotos tobulybės.

Norint trečiu būdu įsitikinti, kad Dievas veikia valia ir protu, reikia atsižvelgti į padarinio ir priešasties santykį, nes padarinys iš priešasties atsiranda todėl, kad iš anksto esti joje, nes kiekvienas veikiantysis daro į save panašų. Tačiau padarinys priešastyje esti jai būdingu būdu. Ir kadangi dieviškoji esatis yra jos pačios mąstymas, tai padarinys joje esti kaip mąstomas. Todėl padarinys iš jos kyla kaip mąstomas ir tuo pačiu – kaip geidžiamas (*per modum voluntatis*), nes raginimas padaryti tai, kas protu mąstoma, priklauso valiai. Todėl Dievas yra daiktų priešastis.

Todėl Į PIRMAJĄ argumentą reikia atsakyti, kad Dionisijas tais žodžiais norėjo iš Dievo atimti pasirinkimą ne apskritai, o tik tam tikru požiūriu, tuo, kad Dievas savo gerumą skleidžia ne kai kuriems, o visiems, atsižvelgdamas į jų skirtingumą.

Į ANTRĄJĄ atsakytina: kadangi Dievo esmė yra Jo protas ir valia, tai reikia daryti išvadą, kad Jis veikia savuoju protu ir valia.

Į TREČIAJĄ atsakytina, kad gėris yra valios objektas. Todėl teiginys „mes esame, nes jis yra geras“, reiškia, kad, kaip jau buvo minėta (a. 2), Jo gerumas yra visų kitų dalykų geidimo priešastis.

Į KETVIRTAJĄ atsakytina, kad net ir mūsų veikloje vieno ir to paties padarinio pavidalo supratimas yra vadovaujančioji priešastis, kaip to padarinio pavidalą suvokiančioji, o valia – kaip įsakančioji, nes tik mąstomas pavidalas nelemia padarinio realaus buvimo arba nebuvimo. Tik valia gali jo buvimą nulemti. Todėl teorinis protas nieko nesako apie veikimą. Tačiau galia yra veikiančioji priešastis, nes ji nurodo tiesioginį veikimo pradžą. Bet visa tai Dieve yra viena.

PENKTASIS ARTIKULAS

AR DIEVO VALIAI GALIMA PRISKIRTI KOKIĄ NORS PRIEŽASTĮ?

Į PENKTAJĄ KLAUSIMĄ ATSAKOMA ŠITAIP. Atrodo, kad dieviškajai valiai galima priskirti tam tikrą priešastį.

1. Juk Augustinas *Aštuoniasdešimt trijų klausimų* knygoje (Augustini 1863 a: Capitula 46) klausia: „kas drįstų teigti, kad Dievas viską neprotingai sukūrė?“ Tačiau

protingai veikiančiojo veikimas turi priežastį, kuri yra ir geismo priežastis (*causa volendi*). Vadinasi, Dievo valia turi tam tikrą priežastį.

2. Be to, tiems, kurie atsiranda iš veiklos valia veikiančiojo, kuriam nereikia jokios kitos, išskyrus jo paties valią veikimo priežasties, nedera priskirti jokios kitos priežasties, išskyrus veikiančiojo valią. Bet Dievo valia yra visų daiktų priežastis, kaip jau buvo parodyta (a. 4). Tad jeigu Jo valia neturėtų kokios nors priežasties, tai nederėtų ieškoti jokios kitos gamtos daiktų priežasties, išskyrus dieviškąją valią. Tokiu atveju padarinių priežasčių ieškantys mokslai būtų bergždi, o tai nėra tinkama. Todėl dieviškajai valiai reikia priskirti tam tikrą priežastį.
3. Be to, tai, ką be jokios kitos priežasties padaro valia veikiančysis, be išlygų priklauso tik nuo jo valios. Tad jeigu Dievas neturėtų jokios kitos priežasties, reiktų sutikti su išvada, kad visa, kas atsiranda, be išlygų priklauso tik nuo Jo valios ir jokios kitos priežasties neturi. O to negali būti.

BET PRIEŠINGAI Augustinas teigia *Aštuoniasdešimt trijų klausimų* knygoje: „Kiekviena veikiančioji priežastis yra didesnė už savo padarinį, tačiau nėra nieko didesnio už Dievo valią, todėl nereikia jos priežasties ieškoti“ (ten pat, Capitula 28).

ATSAKAU, kad Dievo valia neturi jokios priežasties. Norint šitai suprasti, reikia atsižvelgti į tai, kad protas yra valios priežastis. Todėl jis yra kiekvieno geidavimo priežastis ir kiekvieno supratimo priežastis. Jeigu protas atskirai supranta prielaidą ir atskirai išvadą, tai prielaidos supratimas yra išvados supratimo priežastis. Bet jeigu protas prielaidoje mato išvadą, vienu žvilgsniu apimdamas abi, tai prielaidų supratimas nėra išvados supratimo priežastis, nes vienas ir tas pats nėra savęs paties priežastis. Tačiau protas manytų, kad prielaidos yra išvados priežastys. Panašiai yra valios atveju, nes joje tikslo ir priemonių santykis yra toks, kaip prote prielaidų ir išvadų. Tad jeigu kas nors vienu veiksmu geidžia tikslo, o kitu priemonių, tai tikslo geidavimas bus priemonių tam tikslui pasiekti geidavimo priežastis. Bet jeigu vienu veiksmu jis geidautų tikslo ir jo siekimo priemonių, tai to negalėtų būti, nes tas pats negali būti savo paties priežastimi. Tačiau bus teisinga sakyti, kad geidauja priemonės nukreipti į tikslą. Bet Dievas, kaip vienu veiksmu viską savo esmėje supranta, taip vienu veiksmu savo gerume geidauja visko. Todėl, kaip Dievo priežasties supratimas nėra padarinio supratimo priežastis, bet padarinius Jis supranta priežastyje, taip tikslo geidavimas Jam nėra priemonių tikslui pasiekti geidavimo priežastis, bet tikslo siekimo priemonių Jis geidauja, kad nukreiptų į tikslą. Vadinasi, priemonių esaties geidauja dėl tikslo, bet ne dėl jų geidauja tikslo.

Todėl Į PIRMAJĮ argumentą reikia atsakyti, kad Dievo valia yra protinga ne todėl, jog kas nors yra Dievo geismo priežastis (*Deo causa volendi*), o todėl, kad ji geidžia vieno dėl kito.

Į ANTRAJĮ atsakytina: kai Dievo valia geidžia, kad padarins iš tam tikrų priežasčių atsirastų ir daiktų tvarkai tarnautų, tada naudinga kartu su Dievo valia kitų priežasčių ieškoti. Bet būtų bergždžia, jeigu kitų priežasčių būtų ieškoma taip, tarsi jos būtų pirmosios, nuo dieviškos valios nepriklausomos. Todėl Augustinas traktato *Apie Trejybę* trečiojoje knygoje šitaip rašo: „Filosofų tuštybei patinka atsitiktinius

padarinius kitoms priežastims priskirti. Jie visiškai negali matyti aukščiau kitų priežasčių esančios priežasties – Dievo valios“ (Augustini 1841: Capitula 2).

Į TREČIAJĮ atsakytina, jog Dievui pageidaujant, kad padarinys atsirastų iš priežasčių, kurios yra kitų priežasčių padariniai, tas padarinys priklauso ne tik nuo Dievo valios, bet ir nuo ko nors kitko. Bet pirmieji padariniai vien tik nuo Dievo valios priklauso. Pavyzdžiui, sakome, jog Dievas pageidavo (*voluit*), kad žmogus turėtų rankas, kad jos talkintų protui, atlikdamos įvairius darbus, ir pageidavo, kad žmogus turėtų protą, kad galėtų būti žmogumi, taip pat pageidavo, kad jis būtų žmogumi, kad juo džiaugtųsi, arba kad visata būtų išbaigta. Visi šie dalykai negali būti siejami su kitais, vėliau sukurtais tikslais. Todėl minėti padariniai be išlygų priklauso tik nuo Dievo valios, o kiti priklauso ir nuo kitų priežasčių tvarkos.

ŠEŠTASIS ARTIKULAS

AR DIEVO VALIA VISADA IŠSIPILDO?

Į ŠEŠTĄJĮ KLAUSIMĄ ATSAKOMA ŠITAIP. Atrodo, kad Dievo valia ne visada išsipildo.

1. Juk Apaštalas Pirmame laiške Timotiejui rašo: „kuris trokšta, kad visi žmonės būtų išganyti ir pasiektų tiesos pažinimą“ (1Tim 2, 4). Tačiau šitaip neatsitinka. Vadinasi, Dievo valia ne visada išsipildo.
2. Be to, valios santykis su tuo, kas gera, yra toks, koks yra pažinimo santykis su tuo, kas teisinga. O Dievas pažįsta visa, kas teisinga. Vadinasi, jis geidauja (*vult*) visko, kas gera. Tačiau ne viskas, kas gera, atsitinka, nes daug gerų dalykų, kurie galėtų būti, neįvyksta. Vadinasi, Dievo valia ne visada išsipildo.
3. Be to, Dievo valia, būdama pirmąją priežastimi, nepašalina vidurinių priežasčių, kaip jau buvo minėta (a. 5). O pirmosios priežasties padariniui antroji priežastis gali pakenkti taip, kaip judėjimo galiai kenkia blauzdos luošumas. Tad ir dieviškosios valios padariniui gali pakenkti antrinių priežasčių silpnumas. Todėl Dievo valia ne visada išsipildo.

BET PRIEŠINGAI teigiama Psalmėje: „Dievas daro viską, ko nori“ (Ps 113, 11).

ATSAKAU, jog būtina, kad Dievo valia visada išsipildytų. Norint tuo įsitikinti, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad veikiančiųjų priežasčių santykis yra toks pat, koks yra pavidalo priežasčių santykis, nes veikiančiąją priežastį padarinys atitinka savuoju pavidalu (*forma*). O pavidalų srityje kuris nors padarinys gali neatitikti kurio nors atskiro pavidalo, tačiau niekaip negali neatitikti visuotinio pavidalo, juk kas nors gali nebūti žmogumi arba gyvu, tačiau niekas, nebūdamas esiniu, negali būti kas nors. Tad lygiai taip pat turi atsitikti ir veikiančiųjų priežasčių srityje, nes kuris nors padarinys gali iškristi iš kurios nors atskiros veikiančiosios priežasties tvarkos, tačiau ne iš kurios nors visuotinės priežasties, apimančios visas atskiras priežastis, tvarkos. Kuri nors atskira priežastis nepasiekia savo padarinio dėl to, jog kuri nors kita atskira priežastis sutrukdo jį pasiekti. Bet kadangi ši priežastis priklauso visuotinės priežasties tvarkai, tai visuotinės priežasties padarinys niekaip negali iš jos

iškristi. Tai akivaizdu ir kūnų veiklos srityje. Mat kuri nors žvaigždė gali nepasiekti savojo padarinio. Tačiau, kad ir kokį padarinį dėl trukdančios kūniškos priežasties veiklos kūniškų objektų srityje ji pasiektų, ji reikia per tarpines priežastis suvesti atgal į visuotinę pirmojo dangaus galią. O kadangi Dievo valia yra visuotinė visų daiktų priežastis, neįmanoma, kad dieviškoji valia savo padarinio nepasiektų. Taigi tai, kas atrodo, tarsi būtų nuo vienos dieviškosios valios tvarkos nutolęs, kitoje tvarkoje į ją sugrįžta. Taip savo nuodėme nuo dieviškosios valios nutolęs nusidėjęs į dieviškosios valios tvarką sugrįžta, kai jos teisingumu yra baudžiamas.

Todėl I PIRMAJĄ argumentą reikia atsakyti, jog tie Apaštalo žodžiai, kad Dievas trokšta (*vult*) visų žmonių išganymo, gali būti suprasti trejopai. Vienaip, kaip tinkamai paskirstyti. Taip, pasak Augustino (Augustini 1863 b: Capitula 103), Dievas trokšta visų išganytų žmonių išganymo, ne todėl, kad būtų žmogus, kurio išganymo Jis nenorėtų, bet kad nė vienas, kurio išganymo Jis nenori, nebūtų išganytas.

Antraip gali būti suprstas kaip tinkamai skirtingų lyčių, tautų ir luomų žmonėms paskirstytas. Taip Dievas geidauja, kad konkretūs, o ne visi apskritai vyrai ir moterys, judėjai ir pagonys, menki ir didūs, būtų išganyti.

Trečiaip, pasak Damaskiečio (Damascus 2006. Liber 1, Capitula 29), suprantamas kaip priklausantis ankstesniam, o ne vėlesniam troškimui. Taip suskirstoma ne dieviškosios valios, kurioje nėra nieko ankstesnio ir vėlesnio, požiūriu, o tik trokštamų dalykų požiūriu. Norint šį suskirstymą suprasti, reikia atsižvelgti į tai, kad visa, kas gera, yra Dievo trokštama (*volitum a Deo*). Bet gali atsitikti taip, jog tas, kuris iš anksto besąlygiškai svarstant suprantamas kaip gėris arba blogis, prisidėjęs tam tikroms aplinkybėms, vėliau svarstant suprantamas priešingai. Pavyzdžiui, svarstant besąlygiškai, žmogaus gyvenimas yra gėris, o žmogaus žudymas – blogis, bet atsižvelgiant į tai, kad šis žmogus yra galvažudys arba kad jo gyvybė kelia pavojų daugumai, jo nužudymas yra gėris, o gyvenimas – blogis. Todėl galima teigti, kad teisingas teisėjas iš anksto nori, kad visi žmonės gyventų, bet galvažudį geidauja pakarti. Taip pat ir Dievas iš anksto geidauja visus žmones išganyti, bet vėliau kai kuriuos žmones trokšta pasmerkti, vadovaudamasis savojo teisingumo reikalavimais. Tačiau ir mes patys to, ko iš anksto geidžiame (*volumus*), geidžiame su tam tikromis išlygomis. Mat valia su daiktais siejasi kaip su savarankiškai esančiais, o jie savarankiškai esti tik tam tikromis aplinkybėmis. Todėl mes ko nors be išlygų geidžiame tik apsvartę visas konkrečias aplinkybes, o tai yra vėlesnis geidavimas (*velle*).

Todėl galima teigti, kad teisingas teisėjas be išlygų geidauja pakarti galvažudį, bet su išlyga, kad galvažudys yra žmogus, geidauja, jog šis gyventų tiek, kiek yra žmogus. Todėl tokį geidavimą veikiau tiktų vadinti pageidavimu (*velleitas*) negu absoliučia valia (*absoluta voluntas*). Tad akivaizdu, jog visa, ko Dievas be išlygų geidauja, išsipildo, nors tai, ko iš anksto geidauja, gali neišsipildyti.

Į ANTRAJĄ atsakytina, jog pažinimo galios veiksmas pasireiškia tuo, kad pažinimas vyksta pažįstančiąjame, o geidžiančiosios galios veiksmas yra nukreiptas į savarankiškai estinčius daiktus. Tačiau viskas, kas gali turėti estinčio ir teisingo

prigimtį, kaip galimybė yra Dieve, bet ne viskas esti sukurtuose daiktuose. Todėl Dievas pažįsta viską, kas teisinga, bet ne visko, kas gera, geidauja, nebent tik tiek, kiek geidžia savęs, kuriame galimai egzistuoja visa, kas gera.

Į TREČIAJĄ atsakytina, kad pirmosios priežasties padariniui antrosios priežasties silpnumas gali pakenkti tada, kai pirmoji nėra visuotinai pirma, savimi visas priežastis apimanti, nes pastaruoju atveju padarinys niekaip negali jos tvarkos išvengti. Ir šitaip yra su Dievo valia, kaip jau sakyta.

Literatūra

- Aristotelis. 1990. *Apie sielą*. Iš senosios graikų k. vertė Vosylius Sezemanas, *Rinktiniai raštai*: 323–405. Vilnius: Mintis, 1990.
- Aristotle. 1941 a. Physics, W. D. Ross, R. P. Hardie, R. K. Gaye (transl.); R. McKeon (ed.). *The Basic Works of Aristotle*: 218–394. New York: Random House.
- Aristotle. 1941 b. Metaphysica, W. D. Ross, R. P. Hardie, R. K. Gaye (transl.); Richard McKeon (ed. and an introduction). *The Basic Works of Aristotle*: 681–926. New York: Random House.
- Augustinas Aurelijus. 2013. *Apie krikščionių mokslą*. Iš lotynų k. vertė Darius Alekna, Vilnius: Aidai.
- Augustini Aurelii S. 1841. *De Trinitate*, lib. XV. PL, t. 42. Ed. Jacques Paul Migne. Paris. Prieinamas internete: <<http://www.augustinus.it/latino/trinita/index2.htm>> [žiūrėta 2024 m. kovo 6 d.].
- Augustini Aurelii S. 1863 a. De diversis quaestionibus octoginta tribus, Q. 46. De ideis, Migne J.-P., Parisiis (ed.). *Opera Omnia: Patrologiae Latinae Elenchus*. PL, t. 40. Prieinamas internete: <<http://www.augustinus.it/latino/ottantatre-questioni/index2.htm>> [žiūrėta 2024 m. kovo 6 d.].
- Augustini Aurelii S. 1863 b. Enchiridion de Fide, Spe et Charitate liber unus. Migne J.-P., Parisiis (ed.). *Opera Omnia: Patrologiae Latinae Elenchus*. PL, t. 40. Prieinamas internete: <<http://www.augustinus.it/latino/enchiridion/index.htm>> [žiūrėta 2024 m. kovo 6 d.].
- Damascus John St. 2006. *De Fide Orthodoxa: An Exact Exposition of the Orthodox Faith*. Prieinamas internete: <<http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0675-0749, Ioannes Damascenus, De Fide Orthodoxa, EN.pdf>> [žiūrėta 2024 m. kovo 8 d.].
- Dionysius the Areopagite. 1897. *Works*. Translator John Parker. London: James Parker and Co, Caput IV, Section I. Prieinamas internete: <http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0450-0525,_Dionysius_Areopagita,_Works,_EN.pdf> [žiūrėta 2024 m. gegužės 10 d.].
- Platonas. 1996. *Faidras*. Iš graikų k. vertė Naglis Kardelis, Vilnius: Aidai.

Iš lotynų kalbos vertė prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS, nepriklausomas tyrėjas.

Versta iš: Sancti Thomae de Aquino. *Summa Theologiae prima pars a quaestione LXXVII ad quaestionem LXXXIII. Textum Leoninum Romae 1889 editum et automato translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit*. Prieinamas internete: <<https://www.corpusthomicum.org/sth1077.html>> [žiūrėta 2024 m. kovo 8 d.].